

Zbirka Mali frazeološki rječnici in Hrvatsko-slovenski frazeološki rječnik

Od leta 1985 izhaja pri Zavodu za lingvistiko (Filozofska fakulteta Univerze v Zagrebu) zbirka Mali frazeološki rječnici. V njej izhajajo dvo- in večjezični frazeološki slovarji. Doslej jih je izšlo sedem¹: Hrvatskosrpsko-rusko-ukrajinski frazeološki rječnik² (1985), Hrvatskosrpsko-češko-slovaški frazeološki rječnik³ (1986), Hrvatskosrpsko-poljski frazeološki rječnik (1986), Hrvatskosrpsko-njemački frazeološki rječnik (1988), Hrvatskosrpski-talijanski frazeološki rječnik (1988), Hrvatskosrpsko-francuski frazeološki rječnik (1988), Hrvatsko-slovenski frazeološki rječnik (1992). Avtorica hrvaškega dela je A. Menac, avtorji tujejezične frazeologije pa so različni. Na tem mestu si bomo natančneje ogledali samo hrvaško-slovenskega, seveda pa je tudi ta do neke mere plod koncepta, ki je podlaga celotni zbirki. Da dobimo neko točko primerjave, pogledjmo, katera so osnovna načela pri primerjanju frazeologije dveh jezikov.

O frazeografiji je v jezikoslovni literaturi mogoče najti kar nekaj prispevkov,⁴ vsi izražajo

mnenje, da je izdelava eno-, še posebej pa dvojezičnih frazeoloških slovarjev ena najtežjih nalog v slovaropisju. Dodati je treba, da je še posebno zapleteno sestaviti slovar, v katerem je primerjalno obravnavana frazeologija jezika, ki nima svojega (enojezičnega) frazeološkega slovarja (to velja tudi za slovenščino). — Za naš namen bo zadostovalo, če izpostavimo le dve temeljni načeli pri izdelavi splošnih dvojezičnih slovarjev in ugotovimo, kako delujeta v frazeoloških slovarjih.⁵ Prvo je načelo enakovrednosti (ekvivalence), drugo pa načelo »aktivno — pasivno«.

1. Med enotami slovarja lahko obstaja popolna, delna ali ničta enakovrednost. Temelj primerjave pri frazemih niso le denotativni in konotativni pomeni, ampak tudi skladenjska sestava. Poleg tega je za popolno enakovrednost treba upoštevati frazeološke razlike in zapolnitev obveznih zunajfrazemskih določil (npr. mesto nefrazeološkega, vendar obvezno zapolnjenega mesta osebkov s pomenko +/-živo ipd.: če je v obeh jezikih enako, je podatek o tem v slovarju

¹ Treba je opozoriti, da niti v NUK-u nimajo vseh. Pravzaprav imajo samo zadnjega, tj. hrvaško-slovenskega. V knjižnici Oddelka za slovanske jezike in književnost Filozofske fakultete v Ljubljani je za zdaj mogoče dobiti samo prva dva. Za svojo oceno sem imela na voljo torej le tri od sedmih slovarjev.

² Prim. kratko oceno M. Popovića: Hrvatskosrpsko-rusko-ukrajinski frazeološki rječnik, Strani jezici, Zagreb 1987, 66/67. Ocen drugih slovarjev nisem našla.

³ L. 1984 je v Novem Sadu izšel podoben srbohrvaško-slovaški frazeološki slovar: Frazeološki rečnik srpskohrvatskoga jezika — srpskohrvatsko-slovaški. Uredili: dr. Jovan Kašić in Vladislava Petrović za srbohrvaški in Želimir Spasić za slovaški jezik. Izdajatelj: Filozoski fakultet, Institut za južnoslovenske jezike, Institut za slovaški jezik i književnost in Zavod za izdavanje udžbenika, Novi Sad. Zanimiva bi bila predvsem primerjava izbire frazeološkega gradiva.

⁴ Vsaj po nekaj prispevkov na to temo je med drugim tudi v vsakem od šestih doslej izdanih zbornikov mednarodnih kolokvijev o frazeologiji Europhras. V zadnjem (Europhras 92, Tendenzen der Phraseologieforschung, Bochum 1994) prim. npr. D. Dobrovol'skij, Thesaurus deutscher Idiome; G. Kempcke, Zur Darstellung der kommunikativen Wendungen in den gegenwartssprachlichen Wörterbüchern des Deutschen; W. Koller, Phraseologismen als Übersetzungsproblem.

⁵ Povzemam po razpravi H.-P. Kromanna Zur Typologie und Darbietung der Phraseologismen in Übersetzungswörterbüchern, v: Beiträge zur allgemeinen und germanistischen Phraseologieforschung, Internationales Symposium in Oulu 13.-15. Juni 1986, Oulu 1986, 183-192.

odveč, če pa je različno, je označevanje te razlike obvezno). Zaradi tega so popolni frazeološki ekvivalenti v evropskih jezikovnih parih vezani predvsem na frazeologijo iz judovske, grške in rimske kulture (npr. *Ahilova peta, kocka je padla, hoditi od Poncija do Pilata*).⁶ Lahko pa sklepamo, da je popolnih ustreznikov tem več, čim bližji so si jeziki po nastanku in/ali prostorsko. Frazemi, ki v ciljnem jeziku nimajo frazeološkega ustreznika, so podani z besedami, ki imajo denotativno in po možnosti tudi konotativno isti pomenski obseg, ali z opisom.

2. Načelo »aktivno — pasivno« se nanaša na smer prevajanja. Aktivni dvojezični slovar je namenjen tvorbi tujejezičnega besedila (izhodišče je materni jezik, cilj tuji jezik), pasivni je namenjen sprejemanju (razumevanju) tujejezičnega besedila (izhodišče je tuji jezik, cilj materni). Opazna razlika med aktivnim in pasivnim slovarjem je v tem, da morajo ustrezniki v aktivnem slovarju imeti tako obliko, da so vstavljeni v tujejezično besedilo. Aktivni slovar zahteva natančna slovnična, pomenska, stilistična in zvrstna pojasnila razlik na strani ustreznikov (pri frazemih so npr. zelo pomembni podatki o pretvorbni omejitvah). Le če razlik ni, pojasnila lahko odpadejo.

Lastnosti zbirke

Dvojezični slovar seveda ne more rešiti vseh problemov prevajanja frazemov v besedilih, to lahko stori samo prevajalec, lahko pa je slovar pomemben pripomoček, če upošteva navedeni načeli. Kako se uveljavlja v zbirki Mali frazeološki rječnici, je mogoče sklepati iz predgovorov. V njih je, čeprav skopo, pojasnjena namembnost slovarjev, izbor gradiva in način prikazovanja prevodnih ustreznikov (ekvivalenca). Ker so slovarji izhajali v časovnem razponu skoraj desetih let, ni nenavadno, da so se

vmes spreminjali tudi nekateri podatki v predgovorih. Spremenilo se je tudi poimenovanje osnovne enote v frazeologiji: v prvih dveh slovarjih se govori o frazeologizmih, v sedmem o frazemih. Ker pa je izbor enot ostal bolj ali manj nespremenjen (pravih sprememb je malo, večinoma gre za spremembe zaporedja), domnevam, da zamenjava izraza ni bila posledica spremenjenega teoretskega pristopa: da bi npr. izločili primere nefrazeoloških stalnih besednih zvez, ki spadajo v t. i. frazeologijo »v širšem pomenu«, npr. *iskoristiti/iskorištavati priliko — izkoristiti priložnost (bolje izrabiti priložnost)*, ampak bolj posledica uveljavljenosti določenega izraza v frazeologiji in jezikoslovju sploh.

Namembnost

V Predgovoru k prvemu (tj. srbohrvaško-rusko-ukrajinskemu) slovarju zbirke beremo, da je namenjen predvsem študentom rusistike — kot priročnik za spoznavanje frazeologije tujega jezika, ki ga študirajo: »Tom su cilju do sada mogli ići, polazeći od stranog prema materinskom jeziku /.../«. Torej so bili slovarji mišljeni kot aktivni dvojezični frazeološki slovarji, namenjeni tvorbi tujejezičnih besedil. V drugem (srbohrvaško-češko-slovaškem) slovarju se je ambicija sestavljalcev razširila: »Nadamo se da će takav raspored materijala u ovim i budućim rječnicima omogućiti uspoređivanje slavenske frazeologije ili njenih pojedinih semantičkih polja i dr.« Pravzaprav je to koncept celotne zbirke. S tem je koncept razprl največjo dilemo frazeografije: kako hkrati zadostiti znanstvenim zahtevam in zagotoviti uporabnost za »normalne porabnike«.⁷ Preprost primer, ki naj ponazorí razhajanje med prvim in drugim, so npr. frazemi⁸ (*kdo/kaj*) *ne biti vreden piškavega oreha/počenega grošal/prebite pare*. Ker med njimi ni pomenskih, zvrstnih ali stilnih razlik, so med seboj besedilno praktično popolnoma zamenljivi.

⁶ Kako občutljiv je jezik v frazeologiji, kažejo primeri, kjer celo teh frazemov ni mogoče prevajati »suženjsko« po sestavinah, npr. (sloven.) *hoditi od Poncija do Pilata*, (hrv.) *ići od Poncija do Pilata*. Obravnavani Hrvatsko-slovenski rječnik je to prezrl, v njem je na mestu slovenskega frazema zapisana oblika *ići od Poncija do Pilata* (tako geslo PONCIJE; pod VRATA pravilno *hoditi od Poncija do Pilata*). Nasprotno pa je razlika med hrvaško in slovensko različico latinskega *alea iacta est* po nepotrebnem povečana: *kocka je pala (bačena) — odločitev je padla*. Ob frazemu *posipati se s pepelom* (<po glavi> nam celo skuša dopovedati, da slovenski *posipati se s pepelom* (vendar brez fakultativnega dela) sploh ne obstaja, kot ustreznik je v slovarju navedena beseda *skesati se* (glede na vid v izhodiščnem frazemu bi bilo seveda prav *kesati se*).

⁷ Prim. K. D. Pilz: Allgemeine und phrasologische Wörterbücher. Brauchen wir überhaupt phrasologische Wörterbücher?, v: gl. op. 5, 139.

⁸ Teoretično je vprašanje, ali gre za sopomenski ali variantni niz frazemov; ali je med prvim in drugima dvema razmerje sopomenskosti, med drugima dvema pa variantnosti.

vi, zato jih v slovarju lahko pričakujemo na enem mestu. Z vidika primerjalne frazeologije slovanskih jezikov pa ti slovenski frazemi ustrezajo (vsaj) dvema hrvaškima: *ne vrijediti (ne valjati) ni pišljiva boba/prebijene pare*.⁹ Uresničitev v hrvaško-slovenskem slovarju je naslednja: *ne biti ni za što — ni vreden počenega groša* (geslo BITI),¹⁰ *ne vrijediti (ne valjati) ni pišljiva boba — ni vredno piškavega oreha* (BOB), *ne vrijedi ni <po> lule duhana — ni vreden počenega groša* (LULA), *ne vrijediti ni prebijene pare (ni pet para) — ne biti vreden počenega groša* (PARA₂). Slovenski ustreznik za prvega bi bil *ne biti za nič ali ne biti za nobeno rabo*. Zakaj se je prevajalec v primeru ne biti vreden prebite pare izognil popolni enakovrednosti, z vidika rabe ni razumljivo, kaže pa namen poudarjati različnost, o čemer bo še govor. V slovarju v tem primeru ni zadoščeno niti praktični niti znanstveni zahtevi. — Možnosti za primerjavo med frazeologijami slovanskih jezikov s pomočjo slovarjev te zbirke so omejene tudi zaradi tega, ker je izhodišče vedno ista (hrvaška oz. srbohrvaška) frazeologija, ki edina narekuje izbiro frazemov in je zgolj in samo zato edina frazeologija, ki na danih pomenskih poljih nima belih lis, tj. nefrazeoloških izrazov.

Kot je bilo prej ugotovljeno, gre tu za aktivne slovarje, vendar razen v predgovorih izražene namembnosti, zaporedja jezikov (izhodišče hrvaški jezik, cilj drugi jeziki) in dejstva, da je ob enem hrvaškem frazemu v veliko primerih naveden več kot en tujejezični ustreznik, tega ne potrjuje noben podatek, ki bi ob tujejezičnih frazeoloških enotah natančneje določil tisto, kar je hrvaškemu govorcu ob hrvaških enotah samoumevno. Obvezna zunajfrazemska določila so, kolikor so (o tem gl. dalje), dana pri obeh jezikih, drugih podatkov tako rekoč ni. V Hrvatsko-slovenskem rječniku se v dveh primerih pojavi oznaka (kvalifikator) ekspresivnosti, in sicer obakrat samo pri hrvaškem frazemu: *ići na jetra /komu/* (vulg.) (JETRA), *našla slika*

priliku (iron.) (tako pod PRILIKA, isti frazem pod SLIKA oznake nima). Ker se oznaka pojavi le izjemoma, bi to ne bilo vredno omembe, če bi vsaj v označenih primerih enaka oznaka veljala tudi za prevodni ustreznik, toda na tem mestu se ob prvem frazemu nerazlikovalno dajeta varianti *iti na jetra* (živce); od teh drugi ni mogoče pripisati iste oznake.¹¹ — Odsotnost dodatnih določil (poleg oznak npr. tudi podatka o pretvorbni omejitvah itd.) in zgledov besedilne rabe je treba pripisati predvsem dejstvu, da gre za zbirko neobsežnih slovarjev (naslov Mali frazeološki rječnici), deloma pa tudi izbranemu izhodišču, da naj bi načeloma šlo za enakovredne pare. Težave se pojavijo, kadar niso taki (o tem ob enakovrednosti).

Izbira frazeološkega gradiva

Izbranih je okrog 1000 frazemov, »kojima je svrha da prezentiraju osnovni frazeološki fond (...) hrvatskog ili srpskog¹² jezika i odgovarajuću frazeologiju drugih jezika«. Le v prvi knjigi je ta osnovni fond delno natančneje določen: »Pri odabiru hrvatske frazeologije dana je prednost frekventnijoj frazeologiji neutralnog i kolokvijalnog tipa.« Nikjer pa ni navedeno, na podlagi česa, npr. katerih besedil, je bil fond določen kot »frekventnejša frazeologija nevtralnega tipa«. Ne da bi se posebej spuščali v razglabljanje, kaj je pogostnejša frazeologija v hrvaškem jeziku, o tem lažje in bolj kompetentno sodijo hrvaški frazeologi, ki jih je — mimogrede rečeno — več kakor slovenskih, naj povemo, da npr. trije naključno vprašani rojeni govorci niso takoj in natančno prepoznali frazema (BOG) *otiči bogu na istinu* (njihov odgovor: »Lahko bi bilo kaj v zvezi s smrtjo.«).¹³ Poleg tega npr. frazema (ČUD) *biti po čudi (komu)* nisem našla v mnogo obsežnejšem (pribl. 12 000 frazemov) Matešičevem slovarju (*Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*, 1982), medtem ko ima navedeni slovenski ustreznik *to mi je po čudi* v SSKJ oznako *star.*, torej frazem

⁹ Zdi se, da vsaj v frazeologiji slovenskega knjižnega jezika ni ustreznika k hrv. *ne vrijediti ni <po> lule duhana*.

¹⁰ Z velikimi črkami tiskamo iztočnice frazemov.

¹¹ Vsaj v slovenskem delu so skupaj tudi sopomenke, ki bi zahtevale različne oznake (verjetno pa bi jih poznavalci našli tudi v drugih delih), npr. (LEDINA) *otiči pod ledinu — iztegniti noge* (napaka; prav: *iztegniti pete*) in *leči v grob*.

¹² Predgovor 2. knjige, v 7. samo »hrvatskog«.

¹³ To vprašanje me tedaj ni vznemirjalo z vidika pogostnosti, temveč zaradi tega, ker iz navedenih slovenskih ustreznikov *bog se ga usmili in bog ga je poklical* (vzel) *k sebi* nikakor nisem mogla sklepati na pomen hrvaškega frazema.

niti v hrvaškem niti v slovenskem jeziku ni pogosten, vsaj v slovenskem jeziku pa tudi ne nevtralen (nezaznamovan). Popolnoma isto velja za (IME) *za ime božje* in za slovenski ustreznik *za božje ime*. Poleg tega ni nujno, da je tisto, kar je pogostno v enem jeziku, tako tudi v drugem, npr. (JARAC) *dati jarcu da čuva kupus — dati volku ovce past*: ne ta ne sopomenski, a ne navedeni *postaviti kozla za vrtnarja* v slovenščini nista med pogostnejšimi frazemi. Prim. tudi: (KAP) *pod kapom nebeskim — pod svodom nebesnim (nebes)*.

Enakovrednost

Vprašanje enakovrednosti med izhodiščnim in prevodnim frazemom je podano samo v Predgovoru k 1. knjigi zbirke: »Kao ekvivalenti u ruskom i ukrajinskom jeziku navode se po mogućnosti frazeologizmi iste stilističke vrijednosti, ponegdje i više od jednog, rjeđe se iz semantičkih i stilističkih razloga pored frazeologizama ili umjesto njih daju u prijevodu pojedinačni leksemi.« V 2. in 7. knjigi je povedano le, da navajajo »/.../ odgovarajuću frazeologiju drugih jezika«, vendar lahko na podlagi enotnega koncepta in uresničitve domnevamo, da so bile težnje vsaj načeloma enake: vključevati predvsem popolno enakovrednost, ali če te ni, ničto. V slovarju, ki se v izhodišču izogiba delni enakovrednosti, ker ne uvaja kategorij, s katerimi bi jo lahko opisal, nujno prihaja do nepopolnosti in napak:

(1) Ponudba na strani prevodnega ustreznika je osiromašena; nemalokrat je namesto delne izbrana ničta enakovrednost, npr. (ČAS) *u tili čas — čisto pred kratkim*,¹⁴ sodeč po Matešićevem slovarju (/61/ pomen 'odmah, ubrzo'), je ta nefrazeološki opis od pomena izhodiščnega fraze-

ma pomensko ravno toliko oddaljen, kot bi bil frazem *tik pred zdajci*. Dalje prim. rešitev pod DŽEP *poznavati <što, koga>*¹⁵ *kao svoj džep — poznam <ga> kot samega sebe*: delna enakovrednost je prikrita z uporabo osebnega zaimka, ki oblikovno ne razlikuje +/-člov., namesto nedoločnega, ki to razlikuje (*kdo/kaj*). Če bi bila delna enakovrednost upoštevana in opisana, bi imel prevajalec na voljo kar nekaj slovenskih ustreznikov: poleg popolnega ustreznika *poznati kot svoj žep* (po SSKJ z določilom *koga*, vendar tudi, celo predvsem *kaj*) še delne, ki so tudi vsi pogostejše rabljeni: *imeti v malem prstu (kaj/koga)* — različna je skladenjska zgradba, *poznati kot slab/star denar, poznati do obisti/do jeter* — razlikovalno od hrvaške iztočnice je obvezno določilo, omejeno na *koga*, in negativna vrednotenjska ocena lastnosti in nosilca lastnosti,¹⁶ česar pri hrvaškem frazemu, kot lahko sklepam iz Matešićevega slovarja 'odlično poznavati što/koga', ni.¹⁷

(2) Delna enakovrednost med prevodnima paroma nastopa, ne da bi bilo to jasno: (VOL) *istući/tući (izmlatiti/mlatiti) kao vola u kupusu /koga/ — prešeti kosti (rebra) /komul/* — razlika je v intenziteti tepenja, dovršenosti in nedovršenosti dejanja,¹⁸ (VJETAR) *vjetar kapom tjerati*¹⁹ — *mlatiti prazno slamo*, to je primer, ki bi ga na prvi pogled komaj lahko imeli za enakovrednega, vendar gre morda za razmerje nadpomenka ('dejanje') — podpomenka ('dejanje govorjenja') in ob primernem sobesedilu ni nujno nezamenljivo, npr. *!...! a ako se tebi sviđa da hvataš vjetar kapom, molim, izvoli, to je tvoja stvar !...!* (Matešić, 744; *hvatati* je varijantna sestavina) — *če tako rad prazno slamo mlatiš, pa kar izvoli, tvoja stvar* — le da tega uporabnik v tem slovarju ne more izvedeti.²⁰

¹⁴ Vsi zgledi so iz 7. knjige.

¹⁵ Zakaj je zunajfrazemsko določilo v lomljenem oklepaju, ki pomeni (tako v Predgovoru) »izostavljeni dio frazema«, ni jasno. Verjetno gre samo za napako, Matešić (1982: 120) ga navaja kot obvezno določilo, obvezno pa je tudi v slovenščini.

¹⁶ Ta je v SSKJ pripisana tudi frazemu *poznati kot svoj žep* 'zelo dobro, zlasti po slabih lastnostih', kar je napačno, prim. Ne boj se, ne bova se izgubila, to mesto poznam kot svoj žep.

¹⁷ Eden od zgledov v Matešiću bi v slovenskem prevodu zahteval rabo frazema z negativno vrednotenjsko oceno: *Nemoj mi se tu pozivati na svoj ponos, ili na neke lažne sentimentalnosti. Poznam te ja ko svoj džep!*

¹⁸ Ni razloga za to, da je prevajalec v tem primeru izbral delni ustreznik, saj obstaja popolni: *tepsti/preteptsti (premlatiti) kot vola /koga/*. Ko bi imel na razpolago tudi kategorijo delnih ustreznikov, bi bil gotovo bolj pozoren na razlike.

¹⁹ Matešić (1982: 744): 'raditi uzaludan posao, biti lakomisen, biti vjetrogonja'.

²⁰ Podobno je pomensko razmerje med (ČORBA) *čorbine čorbe čorba — češpljeva voda*, ki sta navedena kot prevodni par; pomen hrv. frazema (po Matešiću) 'daleka/slaba/nikakva veza između dviju ili više stvari; bezvrijedan nadomjestak', pomen

(3) Prevodni ustreznik na silo dobi podobo popolnega ustreznika: (GLAVA) *toga mi je preko glave* — vsega mi je čez glavo namesto *imeti čez glavo /česa, koga/*; (JEZIK) *to mi je navrh jezika* — *na koncu jezika mi je in besedo na jeziku imeti* (prav je variantno: *imeti /besedo, kaj/ na jeziku /na koncu jezika/*); (RUKA) *zaprošiti/prositi roko /čiju/* — *zaprošiti/prositi roko /čigavo/* namesto *zaprošiti/prositi /koga/ za /čigavo/ roko // roko /koga/* (prim. *Prosil sem starca za hčeri-roko // za roko njegove hčere*) ali *zaprošiti/prositi /koga/ za roko* (prim. *Spomladi jo je zaprosil za roko*).

V nekaterih primerih pa je delna enakovrednost samo navidezna, posledica nedoslednosti, npr. pri navajanju vidskih variant: (PRST) *motati oko prsta /koga/* — *oviti /koga/ okrog prsta*, pri čemer imata frazema v obeh jezikih dovršno in nedovršno varianto.²¹

Slabo je tudi, da ničta enakovrednost ni nikakor zaznamovana.²² Tako bi bilo npr. jasno, ali je slovenski ustreznik, ki se navaja k hrvaškemu frazemu (JANJE) *iči kao janje na klanje kot iti kot živina v klavnico*, mišljen frazeološko ali ne (SSKJ zveze ne navaja, uporablja se zelo neustaljeno, če sploh, tako da je v vsakem primeru napačno). Enako prim. (KOLA) *kola su krenula (pošla) nizbrdo (komu)* — *voz je zgrmel navzdol, položaj se je spremenil*; (KORICA) *podijeliti/dijeliti korico (koru) kruha (s kim)* — *deliti si kos (skorjico) kruha*; (MAČ) *vratiti (staviti) mač u korice* — *zasaditi (vtakniti) meč v nožnico* (namesto frazema *zakopati bojno sekiro*). Zato tudi ni jasno, kako naj razumemo ustreznik k (JUTRO) *od jutra do sutra* — *od danes do jutri*. Po Matešiću pomeni *od jutra do sutra* 'neprestano, brez prekida', kar ustreza slov. *noč in dan, dan za dnem, dan na dan*, medtem ko *od danes do jutri* kot frazem pomeni 'zelo (na) hitro, v zelo kratkem času', torej je kot prevodni ustreznik pomensko neprimeren (prim. SSKJ /DANES/ *težav ne premagaš od danes do jutri*).

V zvezi s celotno zbirko Mali frazeološki rječnici je mogoče govoriti še o dveh stvareh: o slovarski obliki frazeoloških enot in o navajanju obveznih zunajfrazemskih (vezljivostnih) določil.

Temeljna zahteva, da morajo biti frazeološke enote navajane v osnovni obliki, tj. glagolski frazemi v nedoločniku, če ta obstaja, samostalniški in pridevniški v imenovalniku, je v slovarjih zbirke večinoma izpolnjena.²³ Obstajajo pa tudi primeri, da isti frazem v različnih slovarjih nastopa v različni obliki, npr. v 1. in 2. knjigi (RUKA) *polaziti za rukom /komu štol*, v 7. knjigi *sve ide (polazi) za rukom /komul*. V nekaterih primerih je frazeološka enota razširjena z navadnim besedilnim okoljem, ne da bi bilo to zaznamovano z lomljenim oklepajem, npr. (ŽILA) *u p i n j a t i se iz petnih žila*, slov. *n a p e n j a t i se na vse pretege*, češ. in slovaš. brez razširjanja *s vypětím všech sil, z posledných síl*; enako (NIT) *p o v l a č i se kao crvena nit*, prim. Matešić (379) *crvena nit*, v slovenskem delu delno popravljeno: *k o t r deča nit <potekati, vleči se ipd.>*. Včasih je frazeološka enota skrajšana, npr. prislovni frazem z obliko odvisnega stavka kot (VUK) *i vuk sit i koza cijela* (prim. Matešić /767/: *da bude lostanel /il vuk sit i koza lovca/ cijela*), slov. *volk sit in koza cela* (v SSKJ narediti tako, *da bo volk sit in koza cela*), češ. in slovaš. tudi tukaj pravilno *aby se vlk nažral a koza zůstala celá, aby se i vlk nasytil i baran zostal celý*. Tudi ni popolnoma jasno, ali je nikalnica sestavina frazema v primeru (GLAVA) *ne boli me glava za to*, ob katerem je med drugim naveden slovenski ustreznik *ne bom si belil (ubijal) glave*, v katerem nikalnica ni sestavina frazema (kot je npr. v *ne imeti dlake na jeziku*); tudi Matešić (135) navaja nezanikano obliko *boli (zaboli) /koga/ glava* 'imati briga, brinuti; imati neprijetnosti/ neugodnosti', vendar je v besedilnih zgledih oblika *z boli* vedno rabljena zanikano, oblika *z zaboli* pa nezanikano.

slov. (ni v SSKJ) 'slaba, ne močna prava kava; nekaj, kar od daleč spominja na pravo kavo'.

²¹ Enako prim. (VODA) *tjerati vodu na svoj mlin* — *napeljati vodo na svoj mlin*, (VRAT) *baciti/bacati se oko vrata /komul* — *vreči se /komul/ okrog vratu*; (MUHA) *od muhe (buhe) praviti slona* — *iz muha narediti slona*.

²² V nemško-slovenskem frazeološkem slovarju E. Jenko, 1994 (*Sich auf die Socken machen / vzeti pot pod noge. Deutsch-slowenisches Wörterbuch der Redewendungen mit einer kontrastiven Studie*), se npr. nefrazeološki (besedni ali prostobesednozvezni) ustrezniki bolj ali manj dosledno navajajo v oglatih oklepajih.

²³ Od tega načela se najpogosteje odmika slovenski del slovarja.

Pripisovanje zunajfrazemskih vezljivostnih določil zahtevajo glagolski frazemi. Praviloma so ta določila izražena z nedoločnimi zaimki in tega se bolj ali manj držijo tudi slovarji obravnavane zbirke. Tudi od tega pravila najpogosteje odstopajo navedbe v slovenskem delu te zbirke, namesto nedoločnih se (pre)pogosto rabijo osebni zaimki.²⁴ Le-ti se sicer pojavljajo tudi v hrvaškem, ruskem itd. delu, vendar je pri tem mogoče opaziti težnjo, da bi se z njimi izrazilo določilo, ki zaznamuje vršilca dejanja oz. nosilca stanja/lastnosti v t. i. nepravih glagolskih frazemih²⁵. Žal težnja ni dosledno izpeljana, prim. *dani su mu odbrojeni/izbrojeni — dnevi so mu štet* (DAN); *pao mi je kamen sa srca — kamen se je odvalil od srca komu* (KAMEN); *progutao je mrak koga — vzela ga je noč* (NOŽ). Levo vezljivostno določilo (osebek) se sploh ne navaja, le izjemoma se pojavi v frazemu *leži na srcu komu* što (SRCE) in v odvisnem delu frazema kot variantno v *plesati (igrati) kako drugi* (tko) *svira* (PLESATI) ter samo v slovenskem delu v *dobro doći komu — priti prav kaj komu* (DOBRO). Ta način ne moti, dokler je to mesto v prevodnem paru zapolnjeno enako, kot je npr. v *ostaviti na cjedilu — pustiti na cedilu* (kdo; CJEDILO). Seveda pa se lahko dalje vprašamo, zakaj je potem v istih primerih treba navajati desno (vezavno) določilo, ki je enako (v tem primeru *koga*). Popolnoma neupravičeno pa je izpuščanje levega določila tedaj, kadar te enakosti ni, npr. (BUBREG) *živjeti kao bubreg u loju* (določilo *kdo*) — *iti* (potekati) *kakor po loju* (določilo *kaj*). Zaradi izpuščanja teh določil je npr. popolnoma neprepoznava enakovrednost med (DUH) *klonuti duhom* in *kloniti duh*, kjer bi moralo biti *kdo klonuti duhom* in *čigav duh klone*. — Desna, tj. vezavna (primer gl. zgoraj) in morebitna primična določila (npr. KUHATI: *biti kuhan i pečen* gdje — *biti kuhan in pečen* kje) se praviloma navajajo ne glede na to, ali so v obeh členih para enaka ali različna. Morebitni odmik pri uresničitvi je torej odločitev (napaka?) avtorja posameznega dela slovarja.

Hrvatsko-slovenski frazeološki rječnik

Doslej obravnavano je torej okvir in koncept, znotraj katerih je nastajal tudi Hrvatsko-slovenski frazeološki rječnik. Ta je za nas seveda najzanimivejši in z njegovo pomočjo je bila večinoma tudi presojana ustreznost izbrane zasnove zbirke. V nadaljevanju namenjamo pozornost posebej slovenski frazeologiji v tem slovarju, avtor tega dela je Jurij Rojs. Izdelava dvojezičnega frazeološkega slovarja je — ponavljamo — še posebej zahtevno delo, če gre za jezik, ki nima svojega sodobnega frazeološkega slovarja. Vendar pa ni mogoče trditi, da je bilo opravljeno zares pionirsko delo, saj že od leta 1960 obstaja J. Pavlice Frazeološki slovar v petih jezikih, v katerem je upoštevana tudi srbohrvaška frazeologija. Toda v Osnovni bibliografiji prav to delo ni navedeno.

Hrvatsko-slovenski rječnik bo prikazan predvsem z vidika uresničevanja enakovrednosti in z vidika reševanja problema vplivanja frazeologije najbližjega slovanskega jezika na avtorjevo izbiro prevodnega ustreznika in/ali njegove oblike.

Enakovrednost

1. V slovarju se prevečkrat uveljavlja ničta enakovrednost tudi tedaj, kadar obstaja ustrezn slovenski frazem:²⁶ (DRINA) *ispravljati krivu Drinu — delati kaj nesmiselnega* (nositi vodo v Savo, nositi vodo v rešetu); (GAS) *biti pod gasom — biti nasekan* (nakresan) (*biti pod parol/gasom*); (GRIJEH) *upisati/lupisivati u grijeh komu što — zameriti komu kaj* (šteti v zlo); (KOŽA) *uvući seluvlačiti se pod kožu komu — prilizovati se komu* (zlesti/lesti pod kožo komu); (KRAJ) *izići/izaći na kraj s kim, s čim — skupiti jo, priti do rezultata* (priti do konca komulčemu — samo dovr.); (KRAJ) *jedva sastavljati kraj s krajem — težko se prebijati* (živeti iz rok v usta); (KRITIKA) *ispod svake kritike — ni vredno kritike* (pod kritiko);²⁷ (MRAV) *ima ih kao mra-*

²⁴ Ali celo drugi, prim. samo na s. 29 dvakrat: (KESTEN) *voditi kesten iz vatre* (za koga) — za druge *hoditi po kostanj v žerjavico*; (KOCKA) *staviti/stavljati na kocku* (što) — (po)staviti vse na kocko.

²⁵ To so frazemi, ki imajo obliko nepopolnega stavka, z osebno glagolsko obliko in vsaj enim praznim mestom za pomen 'vršilec dejanja/nosilec stanja v neosebkovem položaju', npr. *jezik miga komu : kdo migati z jezikom*.

²⁶ V oklepaju so navedeni mogoči, a izpuščeni ustrezniki. Če je v oklepaju že informacija v slovarju, je predlagani ustreznik v zadnjem oklepaju.

²⁷ Pravi nefrazeološki ustreznik je zelo slab, nekvvaliten, manjka tudi podatek, da se rabi le kot del povedka, torej obvezno (*biti*).

vi (mrava) — na milijone jih je (jih je kot Rusov — biti koga / obvezno mn. / kot Rusov); (NOGA) od malih nogu — že od mladega (od mladih nog); (PUŠKA) kao iz puške (odgovarati i sl.) — nenadoma (nemudoma) (odgovoriti ipd.) (kot iz topa / kot bi iz topa ustrelil / odgovoriti ipd. /; tudi kot bi iz rokava stresel / odgovoriti ipd. / ali stresti iz rokava); (ROG) puhati u isti (jedan) rog <s kim> — biti s kom istega mnenja (trobiti v isti/en rog <s kom>); (RUKA) na brzu ruku (učiniti i sl.) — na hitro napraviti kaj, površno (z levo roko / narediti idr. / kaj); (RUKA) sve ide (polazi) za rukom komu — brez truda se posreči komu kaj (kaj / vse / gre od rok komu); (ZLO) pasti iz zla u gore — hujše biti ne more (priti z dežja pod kap); (ŠKRIPAC) biti (nači se / nalaziti se) u škripcih — biti v težkem položaju (biti v škripcih).²⁸

Neupravičeno puščanje praznih mest je zavajajoče z vidika obeh v slovarju zastavljenih ciljev: onemogoča znanstveno primerjalno analizo slovenske frazeologije in praktično uporabnost slovarja. Za prevajalsko delo je tako prikazovanje posebno neprimerno in nepravilno tedaj, kadar nefrazeološki opis ali sopomenka ne obsega vseh (denotativnih in konotativnih) pomenskih razsežnosti frazema. Npr. enačenje *puhati u isti (jedan) rog in biti s kom istega mnenja* izpušča podatek o vrednotenjski konotativni pomenski sestavini, v frazemu sta namreč tako 'mnenje' kot 'lastnost vršila dejanja' označeni kot negativni, kar iz nefrazeološkega opisa ni razvidno.

Nepotrebno je — iz istega razloga — navajati nefrazeološki ustreznik in/ali sopomenko v primeru, ko je že dan frazeološki ustreznik. Primeri: (KAŠALJ) *to nije mačji kašalj* — *to ni mačji kašelj*, to ni šala, to je resna stvar (zadeva);²⁹ (NADUGO) *nadugo i naširoko (pričati i sl.)* — *na dolgo in široko (govoriti ipd.)*, pripovedovati z <vsemi> podrobnostmi; (OČI) *odlazi mi s očiju!* — *izgini mi izpred oči!*, poberi se!; (PE-

TA) *podbrusiti pete* — *nabrusiti pete*, hitro hoditi (teči); (RIBA) *krupna riba* — *velika riba*, vplivna oseba; (RIBA) *ni riba ni meso* — ne to ne ono, ni ne ptič ne miš, ni ne krop ne voda;³⁰ (ŠILO) *dati šilo za ognjilo* — *vrniti milo za drago*, dati enako za enako (z enakim), hudo s hudim.

Nepotrebno in obenem nepravilno je navajanje nefrazeološkega ustreznika poleg frazeološkega v taki obliki, da v sobesedilo ni vstavljen na enak način kot navedeni frazem: (KULA) *graditi kule u zraku (oblacima)* — *zidati gradove v oblakih*, domneva brez trdne podlage — prosta besedna zveza je samostalniška, frazem glagolski; (SLABO) *slabo (loše) se piše komu* — *slabo se piše komu*, stvar je videti slaba — v nefrazeološkem ustrezniku manjka določilo za koga; (NOKAT) *ni koliko je crnog (crna) pod noktom* — *ne boš dobil niti toliko*, kolikor je za nohtom črnega, *sploh nič* — v tem primeru je napačno zapisan frazem, *ne boš dobil* bi moralo biti v oklepaju kot navadno, možno besedilno okolje.

2. Izbran je napačen frazeološki ustreznik, npr. (BOG) *biti bog i batina* — *biti fant od fare*; (JEZIK) *jezik za zube!* — *ugrizniti se v jezik*, *molči!* — različna je celo denotacija, prim. slov. (dati) *jezik za zobe* = 'prenehati govoriti', *ugrizniti se v jezik* = 'ne začeti govoriti'.³¹ (JEZIK) *razvezao mu se jezik* — *govori, kot bi rožice sadil*, čeprav slov. tudi *jezik se razveže komu*; (MAČAK) *veži (objesi) ti to mačku za (o) rep* — *če mački na rep stopiš, zacvili*; sodeč po pomenu, ki ga navaja Matešić (326), 'to ništa ne vrijedi, to ti neće koristiti', bi bil možen ustreznik *kdo <lahko> zatakiniti si za klobuk kaj/to*.³² Drugič je izbrana napačna (konverzivna) varianta, npr. (KLOPKA) *upasti u klopku* — (*dobiti*) *ujeti v past koga*, namesto *ujeti se v past* (enako prim. LIJEPAK). Ali pa je napačen eden od navedenih ustreznikov (tiskano pokončno): (GLAVA) *izbiti iz glave komu što* — *iz glave*

²⁸ Pri tako minimalni razliki med frazema obeh jezikov, kot je ustaljenost samostalniške sestavine v ednini oz. v množini, zlahka prihaja do napak pri prevajanju, zato bi bil ta podatek v slovarju zelo potreben.

²⁹ Nefrazeološki ustrezniki so tukaj tiskani pokončno.

³⁰ Zaradi izhodiščne oblike frazema je tudi odveč navajanje glagola kot njegove sestavine.

³¹ Tako v enem pomenu, prim. *Če te bodo spraševali o nesreči, se raje v jezik ugrizni*, sicer tudi 'obžalovati izrečeno', npr. *že večkrat se je v jezik ugriznil*.

³² Prim. *Tole pogodbo si lahko kar za klobuk zatakneš*. Vendar frazem ni naveden v SSKJ, tako da bi bilo najprej treba preveriti njegovo splošno razširjenost in pogostost.

zbiti³³ *komu kaj*, klin se s klinom izbija; (NAVRAT) *navrat nanos* — *na vrat na nos*, od pet do glave; (KONJ) *pasti s konja na magarca* — *pasti s konja na osla*,³⁴ zamenjati šilo za kopito (frazem je znan v drugi obliki *pobirati šila in kopita* in v popolnoma drugem pomenu); (MUHA) *kao muha bez glave* (*muhati se i sl.*) — *kot muha brez glave* (*motati se*), kot slepa kura iskati zrno (neke vrste prenovitev iz tudi *slepa kura zrno najde*, vendar brez izhodiščnemu frazemu ekvivalentnega pomena; zelo verjetno je, da je vključitvi *kure* botroval pomen ustaljene primere *zmeden kot kura*).

3. V nasprotju s konceptom celotne slovarske zbirke je izbiranje manj pogostnih variantnih ali sopomenskih frazemov namesto pogostejšnih: (GLAVA) *utuviti v glavu <komu što>* — *zabiti v glavo <komu kaj>*,³⁵ namesto *vbiti in vtepti* (tako v hrvaškem kot v slovenskem frazemu manjka tudi nedovršniška varianta); (BUBREG = LOJ) *živjeti kao bubreg u loju* in *ide (teče) kao po loju* — pri obeh slov. ustreznik *iti (potekati) kakor po loju*; če je ta varianta izbrana pod geslom LOJ, je še razumljivo (primerjalna frazeologija!), ne pa tudi, zakaj je pod BUBREG, vsekakor je veliko pogostnejša varianta *iti/teči kot po maslu*; (RUŽA) *ne cvetaju mu ruže* — *sreča mu ni mila*; tako v primerjalnem kot pogostnostnem smislu je boljši ustreznik *ni z rožicami postlano (komu)*.

4. V nasprotju z vsemi zahtevami frazeolografije in slovaropisja sploh je navajanje »frazemov«, ki ne obstajajo (mogoče pa je, da so bolj ali manj individualne variante, lahko celo narečne, vendar tudi teh brez oznake ni mogoče navajati): (DIPLE) *udariti/udarati u druge diple (žice)* — *zaigrati na druge orglice*, čeprav prim. slov. *ubrati druge strune/drugo struno/(za)brenkati na druge strune/drugo struno*; (DLAKA) *ići niz dlaku komu* — *božati po dlaki koga, božati proti dlaki koga* (prim. *ići uz dlaku komu*, kjer je dan nefrazeološki ustreznik *nas-*

protovati komu) — navedeni ustreznik je verjetno mišljen kot »varianta« v SSKJ navedenega (z oznako *pog.*), a ne pogosto rabljenega frazema *iti po dlaki komu* 'v vsem skušati ustreči komu, ne nasprotovati komu' (*vedno mu gredo po dlaki*).

Večina teh primerov pa je posledica vpliva izhodiščnega hrvaškega frazema.

Razmerje do izhodiščne, hrvaške frazeologije

Verjetno je pri izdelavi dvo- ali večjezičnega slovarja največja težava in nevarnost vpliv enega jezika (navadno seveda izhodiščnega, kar je razumljivo) na drugega. Pri dvojezičnem frazeološkem slovarju je ta nevarnost še toliko večja zaradi obstoja velikega števila variant, česar posledica je na neki način manjša trdnost in ustaljenost samo ene oblike, prevajalec pa mora — vsaj pri tako neobsežnem slovarju, kot je obravnavani, ki že načelno ne navaja vseh variant — izbrati najbolj navadno, stalno. Nevarnost vplivanja povečuje še dejstvo, da gre v tem slovarju za frazeologijo dveh prostorsko in po nastanku bližnjih jezikov. Posledice tega so lahko dveh vrst: da prevajalec pride pod vpliv tujega jezika, ne da bi se tega zavedal, ali nasprotno, če se tega zaveda, da se namenoma izogiba popolni enakovrednosti tudi v primerih, ko ta obstaja. Ti dve nasprotujoči si težnji je precej zaslediti tudi v obravnavanem slovarju, pogosteje pa se uveljavlja prva.

1. Primerov vplivanja hrvaškega frazema na izbiro ali obliko slovenskega je ogromno. In posledice:

(1) Vpliv na le eno od navedenih variant (tiskano pokončno): (BITI) *biti izvan sebe zbog čega, od čega* — *biti iz sebe* (izven sebe) zaradi česa, od česa; (CIJENA) *ni po koju cijenu* — *za nobeno ceno, po nobeni ceni*;³⁶ (REMEN) *stegnuti/stezati remen* — *pritegniti/pritegovati pas* (jer-

³³ Tukaj gre verjetno za tiskarsko napako, prav izbiti.

³⁴ V SSKJ frazem ni naveden, tako da je dvomljiva njegova pogostnost, v Glonarjevem slovarju (1936) je naveden v obliki *priiti s konja na osla*.

³⁵ Zakaj so zunajfrazemska določila tukaj v lomljenem oklepaju kot neobvezna, tudi ni jasno.

³⁶ Kot vpliv oblike hrvaškega frazema je to mogoče razlagati z vidika sodobnega slovenskega jezika, sicer se navaja tudi v SSKJ, vendar s kvalifikatorjem *zastar.*, naveden pa je tudi v Pletersniku. Navedba v obravnavanem slovarju torej tudi v tem primeru ni upravičena.

men);³⁷ (RIJEČ) *voditi (imati) glavnu riječ* — *voditi (imeti) glavno besedo*;

(2) izbrana manj navadna različica: (IGLA) *kako na iglama (biti, sjediti)* — *biti (sedeti) kakor na na iglah* — prim. *biti na trnih*; (KAMEN) *kamen kušnje* — *kamen preizkušnje* — prim. *preizkusni kamen*; (VOLJA) *drage volje* — *drage volje (kaj storiti)* — prim. *rade volje*; (ZNOJ) *u znoju lica svoga* — *v znoju svojega obraza*, prim. *v potu svojega obraza*;

(3) zamenjana sestavina (ali več sestavin): (LO-NAC) *sve strpati/trpati u jedan lonac* — *vse vreči v en lonec* — prim. *metati vse v enlisti koš*; (MJESTO) *ostati na mjestu mrtav* — *ostati na mestu mrtev*, namesto *biti na mestu mrtev*; (NE-BO) *pod vedrim nebom* — *pod vedrim nebom*, prim. *pod milim nebom*; (RUKA) *braniti se (boriti se) rukama i nogama* — *braniti se (boriti se) z rokami in nogami* — prim. *braniti/upirati se z vsemi štirimi* (morda gre tu le za delno ekvivalenco); (VIDJELO) *izići/izlaziti na vidje-lo* — *iziti/izhajati na svetlo* — prim. *priti/prihajati na dan*; (UDARAC) *jednim udarcem ubiti dvije muhe* — *z enim udarcem ubiti dve muhi* — prim. *ubiti dve muhi na (en) mah*;

(4) uporabljeno nepravo zunajfrazemsko do-ločilo: (RUKA) *prati roke <od čega>* — *umivati si roke <od česa>* (<pri tem>, poleg tega v slovenščini dovršno in z mogočo daljšo varian-to: *umiti si roke kot Pilat*); (POLOVICA) *bolja (ljepša) polovica <čija>* — *boljša polovica ko-ga*, namesto *čigava*;

(5) do enot, ki le od daleč spominjajo na sloven-ski frazem, npr. (ZID) *udarati glavom o zid* — *udariti z glavo ob zid* — prim. *iti/riniti z glavo skozi zid*; nepravilno enačenje: (JEZIK) *pote-gnuti/potezati (povući/povlačiti) za jezik koga* — *potegniti za jezik koga*, ki v tej obliki in pomenu ne obstaja;³⁸ popolni neologizmi v slo-venski frazeologiji: (KORIJEN) *presjeći u kori-jenu što* — *presekati v korenini kaj, uničiti prav v začetku* — prim. slov. v *kali zatreti*;³⁹ (NOS) *pokazati/pokazivati dugi nos komu* — *pokazati dolgi nos komu*;⁴⁰ (PORIJEKLO) *vući porijeklo od koga, od čega* — *voditi začetek od koga, česa*; (STROJ) *izbaciti iz stroja koga*⁴¹ — *izključiti iz vrste koga*.⁴²

2. Nasprotna je težnja, da se namesto najbližje-ga ustreznika izbere kaka druga različica ali sopomenski frazem, prim. poleg že navedenih (PARA) *nemati prebijene pare* — *ne imeti počenega groša* namesto *ne imeti prebite pare* in (RUŽA) *ne cvetaju mu ruže* — *sreča mu ni mila* namesto *ni mu z rožicami poslano še*: (DASKA) *nedostaje (fali) mu daska u glavi* — *eno kolo se mu narobe vrti* namesto pogos-tnejšega in bolj ustaljenega *manjka mu eno ko-lesce <v glavi>*; (KOŽA) *iznihi čitavu (cijelu) kožu* — *rešiti kožo, priti suh iz vode*, prim. *odnesti celo kožo/glavo*; posebej zanimiv je pri-mer (POVOJ) *<biti> <još> u povojima* — *<bi-ti> <še> v plenica*, *<biti> v začetnem položaju*, kjer je na slovenski strani naveden prostobesednozvezni ustreznik, ko bi lahko bila navedena frazemska varianta *biti v povojih*, pa tudi hrvaški frazem bi bil lahko naveden z obe-

³⁷ Napačna tudi glagolska sestavina: *zategnuti*.

³⁸ Primer je zaradi občasne rabe tudi v slovenskih besedilih, predvsem publicističnih, pa tudi leposlovnih (prim. A. Hieng v romanu Čudežni Feliks na str. 53 in 175), potreben razlage. V Matešiću, ki navaja še varianto *vući za jezik*, je (221) naveden naslednji pomen: 'navoditi/navesti koga, da kaže *ono što ne treba/što ne želi*' (poud. E. K.). V slovenščini obstajata vsaj dva po obliki in pomenu bližnja frazema: *prijeti za jezik/besedo koga* 'zahtevati, da izrečeno mnenje dokaže ali preklči', *vleči besedo/besede iz koga* 'spodbujati koga, ki je zelo molčeč, da pove, kar ve'. Nobeđen pa ni hrvaškemu popolnoma enak, ne po obliki ne po pomenu. Če je napaka v publicistiki še nekako razložljiva, je v slovarju nedopustna.

³⁹ Vzrok za napako je morda manj pogostna varianta, navedena tudi v SSKJ (KORENINA): *kaj v korenini zatreti* z enakom pomensko razlago kot v *kali zatreti*.

⁴⁰ Matešić (392/393) pripisuje frazemu pomen 'narugati se komu', torej bi lahko bil delni ustreznik slov. *kazati osle (komu)*.

⁴¹ Pomen po Matešiću (654) 'onesposobiti koga za akcijo'.

⁴² Včasih je napaka tako nenavadna, da gre morda v celotnem paru za tiskarsko napako. Tak primer je frazem (SREČA) *okušati srečo*, kjer se navaja kot slovenski ustreznik *okusiti srečo*. Prva nedoslednost je različen glagolski vid, drugo je, da to v slovenščini ni frazem, obstaja pa podoben *poskusiti srečo* (prim. SSKJ 'tvegati narediti kako dejanje z upanjem na uspeh'). Da bi ugotovila pomen hrvaškega frazema, sem ga iskala v Matešiću in na str. 637 našla podobnega *kušati/pokušati srečo* (ne pa *okušati*), ki ima pripisan pomen 'raditi/uraditi što na sreću (ne znajući kako će se svršiti)'. Možnost naključne napake zmanjšuje dejstvo, da je enak izhodiščni frazem (*okušati sreću*) naveden tudi v 2. knjigi zbirke (ni pa ga v 1.), kjer ima češki ustreznik *zkusit štěstí* in slovaški *okusit št' astie*, kar kaže na slovenski frazem *poskusiti srečo*.

ma variantama, ki obstajata (Matešić, 459 — PELENA, 504 — POVOJ), *biti <još> u pelenama/povojima*. Če to ni zavestno izogibanje enakovrednosti, potem je pač podzavestno.

Prikazala sem lastnosti slovarja Hrvatsko-slovenski rječnik in celotne zbirke Mali frazeološki rječnici, ki se kažejo kot sistemske. Razkrivajo nam težnje postavljene zasnove, pa tudi praviloma pojavljajoče se odmike od nje. Drugih bolj ali manj nesistemske pojavljajočih se nedosled-

nosti, pomanjkljivosti in napak nisem omenjala. Vsaj za slovenski del slovarja lahko z gotovostjo rečem, da je dobro, ker je izšel le v 500 izvodih, je pa pred morebitno novo izdajo nujno potreben temeljite »strokovne lekture«. ⁴³ Čeprav sama še nisem izdelala nobenega frazeološkega (ali drugačnega) slovarja — in s te plati je čisto mogoče reči, da je lažje soditi kakor narediti — lahko rečem, da sem se pri pregledovanju teh slovarjev veliko naučila.

Erika Kržišnik

Filozofska fakulteta v Ljubljani

⁴³ Ker recenzenti niso zapisani, je mogoče slovar izšel brez recenzentskega pregleda. (Tudi v 1. in 2. knjigi zbirke recenzenti niso navedeni.)